

Norsk studentorganisasjons skriftlige innspill til Opptaksutvalget

Innledning

Norsk studentorganisasjon (NSO) vil takke for muligheten til å sende skriftlig innspill til Opptaksutvalget. NSO mener opptakssystemet til høyere utdanning skal være basert på prinsippet om at alle skal kunne opparbeide seg kompetanse til å søke opptak til høyere utdanning i Norge. Opptakssystemet skal gi alle like muligheter for å ta høyere utdanning, og for å komme inn på høyere utdanning skal man ikke måtte være avhengig av ressurser hjemmefra. Opptakssystemet skal ha som overordnet mål å systematisk bryte ned forskjeller i samfunnet. Det skal aldri være for sent å studere, og det skal være mulig å få tilbud om høyere utdanning uavhengig av alder og livssituasjon.

Det norske opptakssystemet finner sin største styrke i å være transparent, rettferdig og forutsigbart,¹ sammenlignet med andre land, og det er en styrke med et sentralt opptak. Det senker terskelen for å kunne søke seg inn til høyere utdanning og er med på å skape et trygt og forutsigbart system for individene.

Høringssvaret tar utgangspunkt i spørsmålene fra Opptaksutvalget, i tillegg til noen andre bemerkninger.

Kvalifisering

Bør fullført og bestått videregående opplæring som fører frem til generell studiekompetanse bestå som hovedregel for å være kvalifisert til høyere utdanning?

NSO mener generell studiekompetanse (GSK) normalt skal være kravet for opptak til høyere utdanning. GSK skal sørge for at studenter har noen grunnleggende akademiske ferdigheter, slik som eksempelvis tekstforståelse, skriveferdigheter og kritisk tenkning. Dette er blant ferdighetene både universitets- og høyskolesektoren og elever etterlyser. GSK må sikre innsikt i livet som studerende, og gi basiskompetanse i grunnleggende livsferdigheter, slik at kommende studenter er best mulig forberedt, og møter til høyere utdanning på like premisser.

Bør det finnes alternative måter å oppnå generell studiekompetanse på? Hva er styrker og svakheter ved de veiene vi har i dag?

En studentmasse med en variert bakgrunn er en styrke og vil bidra til et mer mangfoldig studiemiljø og legge til rette for kritisk diskusjon og innovasjoner. NSO mener derfor at det skal finnes flere måter å oppnå GSK. Det skal tilrettelegges for opptak på særskilt grunnlag til alle studier i høyere utdanning, uavhengig av fagområde og studienivå. Opptak på bakgrunn av realkompetanse skal vurderes ut fra krav om forkunnskaper til det enkelte

¹ NIFU-rapport 2015:28 (<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2359539/NIFUrappport2015-28.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)
Studiebarometeret 2018: Hovedtendenser
(https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/studiebarometeret2018_hovedtendenser_1-2019.pdf)

studiet. Opptaksformer som baserer seg på fagbrev eller tilsvarende bør utredes, og benyttes, på en større bredde av studier enn i dag.

Kunne en prøve vært et supplement eller erstatning for GSK?

NSO er i utgangspunktet tilbakeholden til en omfattende omlegging av opptakssystemet, da vi mener spesielle opptakskrav kun skal benyttes når innholdet i studien tilsier at det er et behov for slike opptakskrav. Skal en prøve være et supplement eller erstatning for GSK, er det flere ting NSO mener at må stå sentralt. En prøve skal i seg selv avlegges og være utformet slik at den gir alle lik mulighet til å ta prøven. Alle i Norge skal ha tilgang til lik og riktig informasjon, hvor det nasjonale opptaksorganet er ansvarlige. Nasjonale myndigheter er ansvarlige for god, lik og effektiv behandling av søknader om opptak til studier ved universiteter og høyskoler.

En prøve som opptaksform som baserer seg på fagbrev eller tilsvarende, bør utredes, og benyttes, på en større bredde av studier enn i dag. En prøve som inngår i opptak på bakgrunn av realkompetanse, skal vurderes ut fra krav om forkunnskaper i det enkelte studiet. Institusjoner med lignende studietilbud bør tilstrebe lignende informasjon, for å ha et rettferdig og transparent opptakssystem.

Andre bemerkninger om kvalifisering

NSO mener at dersom motivasjonsbrev og intervju skal innføres, bør dette gjennomføres som et prøveprosjekt hvor intensjonen er å evaluere effekten av alternativt opptak. I et forsøk med alternative opptaksformer bør det ses på likebehandling, ressursbruk og sikre at søkerne ikke får svar på søknaden senere enn i dag. Et slikt prøveprosjekt bør se på om alternative opptaksformer fører til en mindre mangfoldig studentgruppe, favoriserer ressurssterke søkere som kan dra nytte av hjelp på hjemmebane, ressurser til profesjonell hjelp, nettverk og "trynefaktor". Dette er negative konsekvenser som vil få en rekke ringvirkninger, både i akademia og i samfunnet for øvrig, og er en uønsket utvikling. Alle skal ha reell lik tilgang til høyere utdanning.

I dag har 39 % av alle programmer som tilbys gjennom Samordna opptak egne kvalifikasjonskrav. Økende bruk av kvalifikasjonskrav gjør at det i mange tilfeller ikke lenger er nok med generell studiekompetanse, og det krever større administrative ressurser.

Rangering

Hva er de største utfordringene med dagens rangeringsregelverk?

Det er en kjent sak at en av de største utfordringene med dagens rangeringsregelverk er økende utfordringer ved å kunne komme inn på enkelte populære studievalg, som legeutdanning og psykologi. NSO er bekymret for at dette bidrar til en sterkere skjevfordeling mellom kjønnene til disse utdanningene. I tillegg brukes det mye tid og ressurser på å forbedre karaktersnittet og konkurrere om studietilbud. Dette har konsekvenser for både enkeltindividet og samfunnet.

I dag gir noen fagvalg tilleggspoeng. Dette gjør de uavhengig om faget er relevant for studiet en søker på. En som tar realfag, får med disse tilleggspoengene dersom vedkommende

velger å studere engelsk. Dette bidrar til å øke konkurransen. NSO mener tilleggs poeng kun skal telle dersom tilleggs poengene kommer fra fag som er relevant for utdanningen.

Er studentene klare for å studere høyere utdanning?

Frafallstatistikken er et klart signal om at mange studenter ikke er klare til å ta høyere utdanning. Dette forteller at studieforbereende på videregående i for liten grad oppnår målet sitt - å forberede elever til høyere utdanning. For å løse problemstillingene er det avgjørende at utdanningsinstitusjonene innenfor høyere utdanning rapporterer til Kunnskapsdepartementet hva de opplever som de manglende ferdighetene til studentene. Videre må Departementet be utdanningsdirektoratet utarbeide endringer i læreplanene til den videregående skolen, slik at den videregående skolen i større grad forbereder elevene til høyere utdanning. Inngående i det å bli forberedt til studiestart, mener NSO det viktig at alle har tilgang på rådgivning om studievalg og arbeidsliv. Muligheter og utviklingen i arbeidslivet skal inkluderes i studierådgivning.

Et annet viktig aspekt i det å bli student, er å være klar for det helhetlige studentlivet. Studentmassen er mangfoldig og behovene deretter. Tilgjengelig bolig, stabil økonomi og sosial tilhørighet er en del av det å studere høyere utdanning. Situasjonen har forverret seg på blant annet de nevnte områdene, og uten at det politiske bildet antyder sterk forbedring i nær fremtid. NSO mener institusjonene skal gi et realistisk bilde av studieprogrammet, i tillegg til studielivet i samarbeid med andre aktører.

Hva mener dere om tilleggs poeng for fagvalg i videregående opplæring?

Alle endringer i opptak til høyere utdanning skal være utredet med hensikten å kunne ha så stort fravær av negative konsekvenser som mulig, i tillegg til å ha den tiltenkte og ønskede positive effekten. De som har tilleggs poeng for fagvalg, bør kun kunne benytte seg av dem til utdanninger hvor innholdet speiler fagvalget.

Hvor viktig er det at søkere kan få uttelling for alder og aktiviteter som folkehøyskole, forsvaret og annen gjennomført utdanning?

NSO mener ordningen med alderspoeng er et godt vurderingskriterium ved opptak til høyere utdanning.

Andre aktiviteter er NSO positive til, da det vil danne en studentmasse med variert bakgrunn som vil legge til rette for kritisk diskusjon og innovasjoner. Graden av uttelling for aktiviteter bør vurderes ut fra forkunnskapene studiet krever og innholdet i studiet.

I NIFU-rapporten vises det til at livserfaring blir trukket frem i de to helsefaglige utdanningene, og det å være eldre kan være positivt. Samtidig bidrar alderspoeng til å gjøre det mulig å studere på et senere tidspunkt i livet, og bidrar til målet om livslang læring.

Hvor viktig er det at noen studieplasser kan forbeholdes lokale/regionale søkere?

Aktører i arbeidslivet etterspør spesifikk formell kompetanse og arbeidskraft i ulike deler av landet. Det er et økende behov for både en klarere ansvarsavklaring og tilstrekkelige arenaer for samarbeid mellom Kunnskapsdepartementet, utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv. Ansvarsavklaringen skal tydeliggjøre praktiseringen av å dekke kompetansebehovet i samfunnet, og arenaene for samarbeid skal sikre medvirkning, forankring og kvalitetssikring. Resultatet av å forbeholde studieplasser til lokale/regionale søkere skal inkludere at opptakssystemet oppfattes rettferdig for søkerne, bidrar til forståelse for konkurransen og fordelingen av studieplassene og legger til rette for å utnytte ressursene i befolkningen best mulig.

Hvordan kan utvelgelsen av studenter til populære studier skje på en annen måte enn å skille på desimaler på allerede høye poenggrenser?

Utover svar relatert til prøve som supplement eller kvalifisering, er NSO positive til andre opptaksformer som gir den ønskede effekten. Varierende uttelling for både relevante aktiviteter og relevante fagvalg bør vurderes ut fra forkunnskapene studiet krever og innholdet i studiet. Det er viktig at endringer og implementerende tiltak utredes, tilstrekkelig informeres om, testes og evalueres for å kunne sikre dette.

Hvor stort fokus bør det være på uttelling for relevant utdanning/arbeidspraksis?

Spørsmålet ligger under overskriften omhandlende rangering, og besvares derfor etter hvor stort fokus det bør være på relevant utdanning/arbeidspraksis som rangerende uttelling.

NSO mener mulighetene for kompetansepåfyll er nødvendig for at befolkningen skal kunne utnytte sitt potensiale, kunne tilpasse deg endringer i arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Uttelling for relevant utdanning/arbeidspraksis bør vurderes både ut fra innholdet i studiet og forkunnskapene som kreves. Opptak til etter- og videreutdanning som gir studiepoeng skal være i henhold til nasjonale retningslinjer og gjenspeile studiets egenart. Realkompetanse bør kunne vektlegges sterkere ved opptak til denne typen studier. Søknader om opptak til universiteter og høyskoler skal gjennomgå samme form for saksbehandling uavhengig av hvilken institusjon det søkes om opptak til, og dette ansvaret ligger hos nasjonale myndigheter.

Tilbud om studier fra offentlige universiteter og høyskoler som gir studiepoeng, skal aldri betales av kandidaten selv, uavhengig antall studiepoeng og størrelsen på studiet. Gratisprinsippet praktisert på denne måten, har alltid stått sentralt som viktig prinsipp i NSO.

Finnes det andre, mer hensiktsmessige måter å rangere søkere på?

NSO er positive til å prøve alternative opptaksformer. Uttelling for relevant utdanning/arbeidspraksis bør vurderes både ut fra innholdet i studiet og forkunnskapene som kreves. Varierende uttelling for relevante aktiviteter/fagvalg bør vurderes ut fra

forkunnskapene studiet krever og innholdet i studiet. Tilleggs poeng for fagvalg bør kun benyttes til studier hvor innholdet speiler fagvalget.

Andre bemerkninger om rangering

Kjønns poeng som tilleggspoeng

I NIFU-rapporten kommer det tydelig fram at kjønns poeng gjør at flere menn får opptak til psykologistudiet, og det stilles spørsmål ved om flere studieprogrammer med skjev kjønnsbalanse skal få innført kjønns poeng. Andre tiltak som å øke antall plasser på studiet ville ikke hatt samme effekten, fordi det er et stort flertall av kvinnelige søkere.

NSO mener at midlertidig tilleggspoeng til det underrepresenterte kjønn fortsatt skal være en del av opptaksforskriften. Tilleggspoeng til det underrepresenterte kjønn gir et bedre kjønns mangfold i studentgruppen. Når flere kjønn får muligheten til å prege utdanningene, styrkes kvaliteten på innholdet og samspillet i utdanningen. Dette virker positivt på læringsutbyttet fordi fagutviklingen i større grad tilpasses det samfunnet utdanningen skal virke innenfor. Ut fra et større samfunns perspektiv er kjønnsblandede studentmasser et gode. Vi trenger kvinnelige teknologer til å sette sitt preg på innovasjon og teknologi, og vi trenger mannlige psykologer og sykepleiere. Utdanningens bidrag til samfunnsutviklingen styrkes når studentmassen er kjønnsbalansert. I dette ligger også at de som utdanner seg bør gjenspeile samfunnet. Kjønnsbalanse på studiene bidrar til å utjevne det kjønnsdelte arbeidslivet, og skaper tillit til utdanningssystemet.

Organisering

I hvor stor grad bør vi jobbe for et felles regelverk for opptak til alle typer studier?

NSO støtter dagens ordning med et sentralisert nasjonalt opptaksorgan, og mener at også opptak til høyere grads nivå burde ligge under samme organ. Det nasjonale opptaksorganet skal være ansvarlig for tilgjengelig og riktig informasjon om opptak til høyere utdanning. Nasjonale myndigheter skal være ansvarlig for god, lik og effektiv behandling av søknader om opptak til studier ved universiteter og høyskoler. Institusjonenes informasjon om studier skal vise hva studiene faktisk handler om, og gi et realistisk bilde av studieprogrammet. Søkere skal så tidlig som mulig få vite at man er tatt opp til studier, slik at de skal få god til å tilpasse seg den nye livssituasjonen.

Alle søknader om opptak til høyere utdanning skal behandles ut fra de samme krav til saksgang. Søker skal ha rett på lik informasjon og måtte forholde seg til samme frister, uavhengig av hvilken institusjon man søker på.

Hvem bør bestemme opptaksregler til grunnutdanninger?

NSO mener de overordnede opptaksreglene bør være bestemt sentralt, slik at søkere til høyere utdanning møter et enhetlig system for opptak til høyere utdanning. Vi mener institusjonene kan sette spesielle opptaks krav på enkelte studier, men kun når innholdet i studiet tilsier det. Kravene i slike tilfeller skal reflektere studiets egenart og behovet for nødvendige forkunnskaper til å kunne gjennomføre utdanningen. I tillegg bør lignende studier tilstrebe lignende opptaks krav, uavhengig utdanningsinstitusjon.

Kan ønsket om å ha et effektivt opptakssystem gå på bekostning av muligheten for å ta hensyn til andre kriterier enn karakterer, for eksempel motivasjon eller egnethet?

Et effektivt opptakssystem og muligheten til å ta hensyn til andre kriterier enn karakterer, trenger ikke være motsetninger. God og tilgjengelig informasjon, tilstrekkelig forkunnskaper som møter forventningene og kravene til studiets egenart, studierådgivning, rekruttering, tilstrekkelig tilrettelegging, i tillegg til høy kvalitet i utdanningene, tett faglig oppfølging, samt faglig- og sosial integrering, er alle elementer som er varierende til stede i dagens system, men som kan styrkes ytterligere og bidra til et effektivt helhetlig opptakssystem.

NSO har tidligere tatt til orde for prøveordninger som alternative opptaksformer, som motivasjonsbrev eller intervjuer. Det kan være mer kostbart og ressurskrevende – og det bør derfor prøves og sikres at det har ønsket effekt før man legger opp til at det skal være en del av opptakssystemet. NSO er skeptiske til endringer i opptakssystemet som kan føre til større forskjeller enn i dag. Det skal være tydelig at opptakssystemet i Norge oppleves rettferdig for søkerne, og ikke påvirkes av lommeboken til foreldrene.

Ser dere muligheter for en annen tidslinje for opptaket/studiestart?

I dag får de aller fleste studenter tilbud om studieplass i juli og vanligvis med studiestart i august. NSO mener dette er for kort tid til å bli gitt muligheten til å kunne tilpasse seg en ny livssituasjon, og at søker så tidlig som mulig skal få vite om man er tatt opp til studier. En implikasjon på det korte tidsintervallet mellom opptak og oppstart er at studenter kan rangere sine utdanningsvalg etter lokasjon fremfor hvilken type utdanning man helst ønsker å studere. NSO mener derfor det er en utfordring at karakterer som ligger til grunn for opptaket publiseres når det gjør. Jo tidligere studentene kan takke ja til tilbud og får dato for studiestart, jo større er muligheten for å kunne tilpasse seg den store livsendringen.

Andre bemerkninger om organisering

Karriereveiledning og rådgivning

Det må være et mål å sikre søkere til høyere utdanning anledning til å tilegne seg informasjon om ulike studier, forkunnskapskrav og krav til fagsammensetning god tid før søknadsfristen. En styrket karriereveiledning er noe NSO har ønsket lenge. NSO mener at god rådgivning før studiene er én av nøklene til arbeidet mot sosioøkonomiske og kulturelle forskjeller i tilgangen til høyere utdanning og arbeidsliv. Gjennom skoleverket og andre statlige tilbud skal alle ha tilgang til rådgivning om studievalg og utviklingen i arbeidslivet.

NSO mener det må satses på rådgivning gjennom større tildelinger og kompetansekrav til rådgiverne. Både rådgivere, lærere i grunn- og videregående skole, og utvalgte offentlige tjenester bør ha kompetanse om hvordan utdanningssystemet og arbeidslivet fungerer og hvilke veier ungdom og voksne kan velge. Den raske utviklingen av arbeidslivet, spesielt pandemiens påvirkning, stiller krav til rådgiverne om å ha denne kunnskapen for å kunne gi råd i samsvar med tiden vi er i. Like muligheter til å tilegne seg informasjon om høyere utdanning er en viktig forutsetning for like muligheter til utdanning. NSO mener at høyere utdanning skal oppleves som tilgjengelig for alle, og at ingen går ut på dato. Karriereveiledning skal gjelde i like stor grad i grunn- og videregående skole,

voksenopplæring og kompetansepåfyll både i og utenfor arbeidslivet. Veiledere og rådgivere bør som hovedregel ha formell kompetanse.

Overgangen mellom videregående og høyere utdanning

God ivaretagelse av studenter i overgangen til høyere utdanning er også et viktig element for å sikre et godt opptak. Fra studenter søker høyere utdanning til de møter opp til første undervisningstime, må studenter ha tilgang på, og motta tilstrekkelig og god informasjon om oppstart. I tillegg er det viktig at studentene får anledning til å bli kjent med institusjonens og studiets forventninger og krav tidlig i studieløpet. Overgangen må bygge på god dialog mellom universitets- og høyskolesektoren og den videregående skole, slik at man sammen kan skape et best mulig grunnlag for elever og studenter å møte høyere utdanning på. NSO mener også det er viktig at alle studenter, ved studiestart, blir tildelt en faglig mentor som bistår med faglig oppfølging, veiledning og rådgivning i studenten videre progresjon og faglige veivalg.

Kandidater til høyere utdanning skal ha god kjennskap og eierskap til sin utdanningsplan, som utarbeides av kandidaten og institusjonen sammen. NSO er positive til at det etableres et nasjonalt fagråd for studieretninger og høyere utdanning og utviklingen av nettverk og faste strukturer for samarbeid mellom videregående skoler, regionale høyere utdanningsinstitusjoner og andre kompetansemiljøer.

Avsluttende betraktninger

Vi har et opptakssystem som er transparent, forutsigbart og lett å orientere seg i for fremtidige studenter om hvilke krav som stilles for å kunne søke seg inn i ulike utdanningsretninger. Endringer i dagens opptakssystem vil derfor kunne få utilsiktede konsekvenser, og man bør derfor teste og evaluere før implementering av større endringer i dagens opptakssystem, og endringer må gjøres kjent i god tid før opptaket. Det må være gode ordninger for søkere som har opparbeidet seg generell studiekompetanse før endringene trådte i kraft. I tillegg mener vi at etter- og videreutdanning ved høyere utdanningsinstitusjoner bør innordnes i samme nasjonale opptakssystem.